

УДК 391:800.879

Л.А.Іваневич

Історіографія питання про традиційний стрій українців Поділля (1990-ті рр. – початок ХХ ст.)

У статті висвітлюється сучасний стан історіографії проблеми дослідження традиційного вбрання українців Поділля ХІХ – початку ХХ ст. Подається класифікація, характеристика та наукова оцінка історіографічного матеріалу 90-х рр. ХХ – початку ХХІ ст., присвяченого вивченню крою, оздоблення, носіння та поєднання у цілісні комплекси складових подільського народного костюма. Зокрема серед віднайдених нами джерел проаналізовані передусім індивідуальні й колективні монографії, дисертації та історико-етнографічні праці, у яких досліджено безпосередньо комплекси вбрання українців у цілому і поділян у тому числі, а також їх окремі складові, а саме, сорочки, головні убори, прикраси, плечовий одяг тощо. Крім цього, подано оцінку спорідненим і дотичним до теми підручникам, посібникам, довідникам, словникам, енциклопедіям та закордонним виданням. З метою глибокого історичного вивчення й порівняльної оцінки усіх складових декору національної ноші і, насамперед, вишивки як художнього явища використано теоретичний та практичний досвід досліджень різноманітних сфер традиційно-побутової культури українців Поділля, зокрема, ґрунтовних узагальнених праць і наукових розвідок. За роки незалежності побачив світ цілий ряд альбомів та комплектів листівок, у яких на фоні загальної характеристики народного строю й вишивки етнографічних регіонів України, заразом і Поділля розглядаються їх декоративно-технічні прикмети. Загальна кількість віднайдених нами науково-популярних статей та краєзнавчих розвідок, що безпосередньо або дотично стосуються процесів створення й прикрашання традиційної одіжжі українців усіх субрегіонів Поділля складає понад 120 одиниць. Однак аналіз зазначених вище матеріалів засвідчує, що розглядувана тема розкрита не в повній мірі, а тому потребує глибокого наукового переосмислення та створення узагальноної характеристики розвитку художньо-стильових особливостей народного вбрання поділян і його сучасної інтерпретації.

Ключові слова: традиційний стрій, народне вбрання, національний костюм, ноша, одіжж, українці Поділля, етнографічний регіон, субрегіони, історіографія, сучасний стан, монографії, дисертації, історико-етнографічні праці, підручники, посібники, довідники, словники, енциклопедії, закордонні видання, альбоми, комплекти листівок, наукові статті, краєзнавчі розвідки, сорочки, головні убори, прикраси, оздоблення, вишивка.

В історіографії проблеми про традиційний стрій українців Поділля можна виділити чотири періоди: перший (початок досліджень – 1910-ті рр.) – накопичення джерел і виділення українського костюма як самодостатнього явища в національній культурі; другий (20-ті – 40-ті рр. ХХ ст.) – концепція генези

народної одіжі та мистецтва декорування її складових компонентів за допомогою вишивки; третій (50-і – 80-і роки ХХ ст.) – створення підґрунтя для аналізу характерних спільних ознак і відмінностей традиційних комплексів убрання й орнаментики та колористики вишивки різноманітних історико-етнографічних регіонів України; четвертий (90-і рр. ХХ – початок ХХІ ст.) – виокремлення й оцінка регіональних і локальних особливостей крою, оздоблення, носіння та формування в ансамблевих комплексах народної ноші українців усіх етнографічних регіонів, а також їх субрегіонів і районів.

Отже справжній науковий і пізнавальний інтерес до традиційного одягу Буковинського, Західного, Східного й Центрального Поділля та способів його прикрашання відродився саме у часи розбудови незалежної, самостійної, соборної і суверенної держави, демократизації та лібералізації суспільства, ліквідації цензурних й ідеологічних перешкод у дослідженні української історії, обрядів, звичаїв і традицій, піднесення патріотичного духу, самосвідомості й розвитку національної культури.

Тому не даремно 90-і рр. ХХ – початок ХХІ ст. вважається періодом ґрунтового аналізу регіональних і локальних рис народного вбрання історико-етнографічних регіонів України у загальнонаціональному контексті. На цьому фоні виділяється зростання актуальності дослідження і популяризації й традиційного костюма українців Поділля. Зазначеній проблематиці присвячується в рамках дисертаційної роботи і наша стаття.

Серед існуючих на сьогодні монографій, що стосуються тематики подільської народної одіжі найважливішою є монографія Л.Булгакової-Ситник “Подільська народна вишивка” (2005)¹. У ній уперше досліджено народний досвід вишивки Поділля у генетичному взаємозв’язку матеріалу і техніки виконання, топографії вишивки та крою окремих компонентів натільного, поясного, плечового й верхнього вбрання. Науковець визначила типи та стилістичні особливості технік, орнаментальних мотивів і кольорової гами подільської вишивки. Ґрунтовно охарактеризувала їх специфічні ознаки та спільні національні риси в контексті традиційної української вишивки, на основі чого склала відповідні карти-схеми й таблиці з графемами композицій-мотивів. Також учена вперше подала класифікацію жіночих і чоловічих вишитих сорочок подолян за способами крою, оформленням плечової частини, пазушного розрізу, вирізу горловини й низу рукавів та розміщенням узорів на сорочках. Аналізуючи конструктивні та декоративні риси подільських сорочок Л.Булгакова-Ситник створила основні топокомплекси вишивки й дослідила орнаментальні мотиви, характерні для південних, північних і центральних районів Поділля. Однак автор у своїй монографії опирається на експонати подільських вишивок, що входять до складу колекцій окремих закордонних та вітчизняних обласних і столичних музеїв, минувши багатство матеріалів музеїв місцевого регіонального значення. Окрім того, дослідниця окреслила крайні межі локального типу подільської вишивки за лінією контурів сучасних адміністративних кордонів Вінницької, Тернопільської і Хмельницької областей, хоча до Поділля ніколи не відносили усі райони Тернопілля

й Хмельниччини. Досить вузькою є й хронологічна межа зазначеної теми – від середини до кінця XIX ст. Але все-таки варто віддати належне першій науковій спробі зведення історичних і джерелознавчих матеріалів, що стосуються специфіки крою жіночих та чоловічих вишиванок подолян та інших видів їх одягу, способів розміщення вишивки на виробі і орнаментальних сюжетів, розповсюджених на Поділлі в єдину систематизовану роботу з глибоким аналізом та чіткими висновками.

Монографія Р.Захарчук-Чугай “Народна вишивка Західної України XIX–XX ст.: (проблеми, традиції)” (1995)² містить у собі часткову інформацію про регіональні та локальні стилістичні відміни технік, кольорової гами й орнаментів вишивки Поділля. Змістовним є матеріал про сучасний стан збереження, популяризації та розвитку народного досвіду вишивки українців.

Велике значення для вивчення характерних ознак і відмінностей традиційного вбрання українців Придністровського Поділля має монографія Г.Кожолянка “Етнографія Буковини” (1999)³. У ґрунтовному двотомному виданні науковець проаналізував історію становлення народної ноші українського населення Буковини, в тому числі Буковинського Поділля. Зокрема розкрив різноманіття матеріалів і технік виготовлення усіх складових частин костюма, а також локальні особливості їх оздоблення, носіння й поєднання у комплекси.

Певну цінність складає колективна робота вітчизняних науковців “Українці: Історико-етнографічна монографія у двох книгах” (1999)⁴. Особливе зацікавлення у ній становлять дослідження Т.Ніколаєвої в області історії народної одягу, особливостей українського строю XIV–XVIII ст. і регіональних комплексів національного вбрання XIX – поч. XX ст., Т.Кари-Васильєвої в галузі вишивки і ткацтва та Г.Щербія і Н.Гурушевої – про символіку народної ноші й розвиток сучасного традиційного костюма.

Дотичною до окресленої теми є монографія Г.Стельмашук “Давнє вбрання на Волині: Етнографічно-мистецтвознавче дослідження” (2006)⁵, у якій охарактеризовано складові елементи і цілісні комплекси національного строю регіону, що межує з Поділлям. З огляду на це матеріали цього видання мають особливу вартість для порівняння й аналізу у досліджуваній роботі.

У колективній монографії “Український *modus vestiendi* – спосіб зодягання” (2008)⁶ під редакцією В.Піскуп, А.Ціпка, Т.Шептицької та ін. показано історичні форми культурного, духовного та естетичного вираження українців через убрання. Крім цього подано особливості творення нашими пращурами і сучасниками одягу на основі глибокого внутрішнього світогляду, своєрідного відчуття колористики та з відповідною обов’язковою знаково-символічною системою.

Важливе місце в історіографії заданої проблематики займає дисертація В.Косаківського “Етнокультурна характеристика населення містечка Чечельника в історичному розвитку (XIX – початок XXI століття)” (2013)⁷. У ній дослідник здійснив комплексний аналіз традиційно-побутової культури української людності містечка Чечельника XIX – початку XXI ст. в контексті етнокультурної характеристики Південно-Східного Поділля. Крім цього науковець визначив

регіонально-специфічні й загальноукраїнські риси духовної та матеріальної культури південно-східних подолян, зокрема, що є цінним, його традиційних господарських занять і народної одяжі.

Завдяки висвітленню методів і методології наукової розробки окресленої теми або дотичних проблем значний інтерес представляють дисертації: М.Селівачова “Українська народна орнаментика XIX–XX ст.” (1996)⁸, Е.Гаврилук “Рослинна символіка в контексті української календарної обрядовості: проблема семантико-функціонального аспекту” (1999)⁹, В.Малини “Народне мистецтво півдня України. Кінець XIX – поч. XX ст.: На матеріалах Миколаївської, Одеської, Херсонської областей” (1999)¹⁰, Л.Пономар “Народний одяг Західноукраїнського Полісся кінця XIX – початку XX століття” (2000)¹¹, І.Шевченко “Колір як естетичний феномен” (2000)¹², Ю.Нікіщенко “Орнамент як джерело дослідження етнічної культури України (на матеріалах XIX – початку XX ст.)” (2004)¹³, Л.Мельничук “Гончарство Поділля в системі етнокультури українців (друга половина XIX – XX ст.)” (2004)¹⁴, І.Батиревої “Традиційна культура Поділля у дослідженнях другої половини XIX – початку XX ст.” (2006)¹⁵, О.Дякової “Художні особливості декоративного мистецтва Західного Поділля XIX–XX ст. (Історія, типологія, стилістичні відміни)” (2007)¹⁶.

Безпосередньому дослідженню компонентів подільського народного костюма XIX – поч. XX ст. та їх класифікації присвячено й окремі праці. Зокрема, вартісною вважаємо історико-етнографічну роботу “Поділля” (1994)¹⁷ під редакцією Л.Артох, В.Балушка, З.Болгарович. У цьому виданні найбільше значення мають статті А.Пономарьова про проблеми регіональних історико-етнографічних досліджень, Т.Ніколаєвої – історичні передумови формування традиційного строю Поділля, Т.Кари-Васильєвої – художні особливості мистецтва вишивки подолян, М.Селівачова – орнаментальні мотиви вишивки українців Поділля, Г.Щербія – проблеми використання народних традицій у сучасному одязі подолян, Г.Горинь – мистецтво художньої обробки шкіри та О.Боряк – традиції ткацтва на Поділлі.

Цінними є також ґрунтовні праці вітчизняних науковців Є.Причепія і Т.Причепій “Вишивка Східного Поділля: Альбом” (2007) та “Вишивка Східного Поділля” (2009)¹⁸. У них подано характеристику крою натільного жіночого і чоловічого одягу, особливості технік і колористики вишивок, структури й семантики їх узорів, а також запропоновано нову своєрідну за методологією класифікацію образів і сюжетів орнаментальних мотивів.

Загальний аналіз процесів виникнення, формування та трансформації традиційного строю українців у цілому та усіх історико-етнографічних регіонів, зокрема, в тому числі й Поділля подано у багатьох наукових працях. Найпершою з них в історіографії періоду незалежної України стала перевидана робота видатного українського етнолога О.Воропая “Звичаї нашого народу. Етнографічний нарис” (1993)¹⁹. У розділі “Український народний одяг” учений подав характеристику національного вбрання українців, насамперед, його матеріалу, крою, оздоблення, носіння та класифікацію його складових елементів. Однак регіональні риси й відміни народної ноші у праці розглянуто побіжно.

Наступним важливим виданням стало комплексне дослідження “Українська мінувшина: Ілюстрований етнографічний довідник” (1994). Найбільшу вартість для нас мають наступні його підрозділи: “Різновиди традиційного одягу”²⁰ Т.Ніколаєвої – про особливості усіх компонентів ансамблевого комплексу українського народного строю та “Символіка народного костюма”²¹ Г.Щербія – про звичаї, способи декору та символіку, пов’язані із традиційним убранням українців. Проте подані матеріали відображають передусім загальнонаціональні ознаки ноші.

Цінні регіональні фактологічні джерела містить наукова робота “Буковинський традиційний одяг” (1994)²² Я.Кожолянко. Вчена здійснила аналіз комплексу народного строю буковинців (як українців, так і молдаван), класифікувала його складові елементи, описала матеріали для їх виготовлення, різновиди їх крою, шиття, прикрашання та зодягання. Також розглянула жіночий і чоловічий костюм усіх локальних зон Буковини ХІХ – першої половини ХХ ст., в т.ч. Буковинського Поділля. Варто відзначити, що автор окремо подала оцінку дитячого одягу даної території України.

Ще одним змістовним дослідженням вищезазначеного історико-етнографічного субрегіону стала книга “Український народний костюм Північної Буковини. Традиції і сучасність” (1996)²³ М.Костишеної. Науковець, опираючись на масивну джерелознавчу базу, висвітлила загальнонаціональні, регіональні та локальні ознаки й відмінності традиційного буковинського строю ХІХ – початку ХХ ст. у всьому його розмаїтті. Значну увагу приділено характеристичній народній ноші українців Буковинського Поділля. Поряд з цим розкрито тенденції популяризації народних традицій у сучасному одязі українців Буковини впродовж ХХ ст.

Особливе значення для роботи має підручник “Історія українського костюма” (1996)²⁴ Т.Ніколаєвої та його перевидання “Український костюм. Надія на ренесанс” (2005)²⁵. Вчена ґрунтовно дослідила історію появи, розвитку та сучасних змін у традиційному строї українців різноманітних соціальних прошарків. Але найбільше місце у її працях відведено класифікації одіжі ХІХ – початку ХХ ст., аналізу матеріалу її компонентів та виокремленню регіональних комплексів традиційної ноші, в тому числі й Поділля. Причому, розглядаючи вбрання поділян, науковець виділила три основні комплекси: північно-західний, східний та надністрянський. Разом із тим автор чітко визначила художні особливості українського костюма, зокрема, прийомів формування його складових частин, способів нанесення та розміщення декору на них і формування їх у ансамблі. Варто також зауважити на насиченості другого видання дослідниці значною кількістю раритетних світлин та якісних художніх малюнків.

Найбільш вартісним науковим виданням з термінології предметів національного строю вважаємо “Український народний одяг: Етнографічний словник” К.Матейко²⁶. Автору вдалося зібрати й проаналізувати великий об’єм інформації щодо загальноукраїнської, регіональної та локальної специфіки назв і трактувань різноманітних елементів одягової тканини й складових традиційного костюма. Вчена показала багатоваріантність українського говору в позначенні назв народної ноші та широкі етнокультурні взаємозв’язки українців з іншими етносами.

Значну цінність складають ґрунтовні наукові дослідження “Українській стрій” (2000, перевидання 2011)²⁷ М.Білан і Г.Стельмашук. У них розглянуто особливості матеріалів, народного крою, шиття, декорування та символізм народної ноші XIX – початку XX ст. в загальному. Висвітлено ансамблеві комплекси вбрання усіх етнографічних регіонів України, разом і Поділля. Подано характеристику локальних відмінностей подільського костюма, проте тільки західного й східного. Важливим і цікавим доповненням є опис регіональних та локальних особливостей весільного строю. Також книги доповнено словником термінів українського строю та інтерпретованими моделями сучасного вбрання з використанням народних традицій.

Важливе місце в історіографії займає змістовна двотомна наукова робота “Український літопис вбрання: [Книга-альбом]. Т.1. 11000 років до н.е. – XIII ст. н.е.” (2003)²⁸ та “Український літопис вбрання: [Книга-альбом]. Т.2. XIII – початок XX ст.” (2006)²⁹ З.Васіної. У ній автор на масивному джерельному й багатому фактологічному матеріалі відобразила закладення основ специфіки національної ноші, шляхи її формування у різні історичні періоди, а також трансформації до початку XX ст. У другому томі детально проаналізовано традиційний стрій українців у цілому й окремих регіонів, зокрема й Поділля Західне, Східне і Центральне (поза увагою залишилась Буковинська локальна зона). Подано класифікацію одягу, розкрито різновиди крою й складників, особливості їх оздоблення та формування в комплексі.

Певну вартість мають праці “Кептарі українських Карпат” (2003)³⁰ І.Карпинець та “Сорочка-вышиванка кінець XX – начало XX вв.” (2003)³¹ Л.Лиганові. Перша робота присвячена особливостям формоутворення і пошиття, способам нанесення і розміщення декору, різновидам орнаментальних мотивів і колориту оздоблення кептарів гірських районів Карпат, а також подільських кептарів Буковини. Друга – висвітлює спільні й відмінні ознаки нагільного одягу Донецької області та їх класифікацію. Книги вміщують оригінальний ілюстративний матеріал і схеми крою описаних складових традиційного строю.

Не менш цінним можна назвати наукове дослідження О.Никорак “Українська народна тканина XIX–XX ст. Типологія, локалізація, художні особливості. – Ч.1. Інтер’єрні тканини (за матеріалами західних областей України)” (2004)³². Науковець здійснила систематизацію та розробила типологію народних тканих виробів XIX – серед. XX ст., визначила найхарактерніші регіональні й локальні риси традиційних тканин досліджуваного регіону. Крім цього охарактеризувала сучасний стан ткацтва та обґрунтувала естетичну цінність західноукраїнських традиційних тканин як своєрідного мистецького явища на тлі аналогічних виробів інших регіонів України. Книга також доповнена величезною кількістю якісного фактологічного матеріалу у вигляді світлин та малюнків.

Велике значення для означеної тематики складає другий том ґрунтовної роботи “Україна й українці. За репродукціями І.Гончара” (2006)³³. У ньому відображені регіональні ознаки різноманітних комплектуючих частин народного вбрання й існуючих способів його прикрашання двох історичних територій

Галичини та Буковини (у тому числі подільської локальної зони). Багатоваріантність комплексів традиційної ноші цих країв підтверджують понад 500 оригіналів і репродукцій світлин та 200 малюнків відомого етнографа І.Гончара. Представлені матеріали широко презентують народну одіж як невід’ємну складову матеріальної й духовної культури українців.

Значне місце в історіографії проблеми посідає двотомне видання О.Косміної “Традиційне вбрання українців”. У першому томі досліджено український національний стрій кінця XIX – початку XX ст. етнографічних макрорегіонів Лісостепу і Степу (2008)³⁴, у другому – Полісся і Карпат (2010)³⁵. Варто зауважити, що науковець продемонструвала багатство, розмаїття та регіональні відмінності комплексів української народної ноші на основі оригінальних зразків із приватних колекцій та багатьох музеїв України. Роботу також доповнено невеликим словником термінів. Автор окремо подала оцінку локальних рис костюмів Буковинського, Західного й Східного Поділля. Однак подільський традиційний стрій досліджений ученою лише на основі фондів музеїв Вінниці, Києва та Львова. Тобто знову ж таки абсолютно не враховані матеріали районних музеїв і навіть окремих обласних, а саме Тернопільського й Хмельницького.

Цікавими з точки зору локальних досліджень є праці “Борщівські сорочки з колекції Віри Магковської” (2008) Л.Булгакової-Ситник і “Жіноча сорочка Борщівсько-Заставнівського Придністров’я” (2013, упорядники Л.Булгакова-Ситник та Т.Лозинський)³⁶. Автори на основі аналізу експонатів із приватних і музейних колекцій здійснили спробу вдосконалити класифікацію жіночих та чоловічих вишиванок Борщівського району Західного Поділля й Заставнівського району Буковинського Поділля. По-новому було розглянуто розмаїття способів крою, технік прикрашання, колористики й орнаментів вишиванок кінця XIX ст. – другої половини XX ст.

Наукову вагомість також має робота “Твоя країна – Україна: Енциклопедія українського народознавства” (2009)³⁷. Її укладач Н.Кусайкіна у довідковому вигляді сформулировала короткі характеристики і регіональні відміни складових компонентів традиційних комплексів убрання усіх етнографічних регіонів України, в т.ч. й Поділля. Таким чином дане дослідження має необхідне загальне інформаційне, порівняльне й методологічне навантаження для розглядуваної нами проблематики.

Останнє видання Г.Стельмашук “Українське народне вбрання” (2013)³⁸ висвітлює історичний розвиток та побутування традиційного строю українців від найдавніших часів до початку XX ст. Також учена без глибокої деталізації проаналізувала ансамблеві комплекси ноші усіх історико-етнографічних регіонів України, зокрема й Поділля.

У вивченні історії, соціально-економічних умов формування та характерних ознак народного строю українців Поділля від козацьких часів до початку XX ст. певну роль відіграють наступні наукові праці: “Назви одягу та взуття Правобережного Полісся” (1995)³⁹ Н.Никончука – про специфіку народних термінологій щодо назв предметів традиційного костюма українців Полісся; “Традиції і житте-

діяльність етносу. На матеріалах святково-обрядової культури українців” (2000)⁴⁰ В.Борисенко – про звичаї, пов’язані із носінням певних видів одягу та їх етнографічний опис; “Спадщина: Історико-краєзнавчий український календар на 2004 рік” (2003)⁴¹ В.Мельниченко – про спільні й відмінні риси деяких складових елементів національного одягу.

Детальній характеристиці народних головних уборів України та Поділля в т.ч. присвячені змістовні наукові праці Г.Стельмашук “Традиційні головні убори українців” (1993) та “Українські народні головні убори” (2013, монографія)⁴². Автор дослідила історію розвитку головних уборів і зачісок від найдавніших часів до сучасності як сільського так і міського чоловічого та жіночого населення України. Окрім цього науковець розкрила функції й значення національних головних уборів у звичаях українців, роль символів і знаків у обрядових головних уборах. І, що особливо є цінним, подала класифікацію традиційних головних уборів та висвітлила їх головні загальноукраїнські, регіональні, а подекуди і локальні схожості й відмінності.

Історія процесу виготовлення виробів з бісеру на теренах України від зародження, давньоруського періоду і до початку ХХ століття глибоко досліджена у праці О.Федорчук “Українські народні прикраси з бісеру” (2007)⁴³. Вчена вивчила та проаналізувала різноманіття головних і допоміжних матеріалів, технік виконання й композиційно-художні особливості цих оздоб, зокрема, орнаментальні сюжети і колорит за регіональною приналежністю. Цінність роботи посилено запропонована автором типологія українських прикрас зі скла та бісеру ХІХ – першої пол. ХХ ст., наявність фактологічного і порівняльного ілюстративного матеріалу.

Найширшу класифікацію традиційних прикрас українок у залежності від структури матеріалу, з якого вони виготовлені подала Г.Врочинська у своїй ґрунтовній науковій роботі “Українські народні жіночі прикраси ХІХ – поч. ХХ ст.” (2008)⁴⁴. Також дослідниця розкрила історичні аспекти виникнення та розвитку виробництва прикрас у домашніх, а пізніше й фабричних умовах. Крім цього вона проаналізувала розмаїття технологій створення традиційних прикрас та їх характерні національні, регіональні й локальні особливості. Варто відзначити насичення роботи багатими ілюстративними зображеннями з музейних і приватних колекцій з усієї України.

Аналізу виникнення, поширення, класифікації та сучасним тенденціям у розвитку виробництва одного з поширених типів народних оздоб присвячене дослідження “Українські дукачі” науковця М.Самкова (2013)⁴⁵. У ньому автор описує дукачі та дукачі, характерні й для Поділля.

Витоки та розвиток подільських ремесел і промислів, пов’язаних із виробництвом матеріалів для вбрання чи окремих предметів народної ноші та їх декорування безпосередньо висвітлені у збірнику “Подільське традиційне ткацтво” (2009)⁴⁶. У ньому дослідники торкаються питань виготовлення і способів прикрашання домотканих тканин. Народна тканина як елемент традиційної культури нашої нації відображена в роботі Є.Шевченка “Українська народна

тканина. Словник” (2000)⁴⁷. Автор розкрив особливості народної термінології українців щодо сировини, тканини, барвників, ткацьких і вишивальних технік, оздоблювальних елементів тощо.

Суттєвим внеском у процес пізнання регіональних ознак мистецтва створення традиційного строю стали праці подільських дослідників В.Косаківського та Л.Пономар у виданнях “Одвічна Русава (етнографія та фольклор с.Стіна на Поділлі)” (2003)⁴⁸ та “Легенди з-над сивого Бужка: природа, археологія, історія, етнографія та фольклор сіл Митинці, Хотьківці, Вереміївка і Заруддя Красилівського р-ну на Хмельниччині” (2010)⁴⁹.

Художньо-стильові особливості національної ноші українців Поділля в загальному розкриті у краєзнавчих роботах Г.Медведчук “Краса подільської народної вишивки” (1993)⁵⁰ та “Берегиня скарбів народних...” (2010, 2013)⁵¹. У першому дослідженні автор подала короткий аналіз поширених на Поділлі технік вишивання, їх кольорової гами й орнаментальних мотивів. Друге видання містить декілька аналітичних статей, присвячених характеристиці регіональних і локальних рис народного костюма Західного й Східного Поділля, технологій виготовлення матеріалів, крою і прикрашання одягу та використання в сучасному предметів традиційного вбрання.

З метою глибокого вивчення й порівняльної оцінки усіх складових декору національної ноші і, насамперед, вишивки як художнього явища використано теоретичний та практичний досвід досліджень різноманітних сфер традиційно-побутової культури українців, зокрема, наступних ґрунтовних праць про: “Історія декоративно-прикладного мистецтва України (13–18 ст.)” (1992)⁵² О.Тищенко – мистецтво вишивки в загальних аспектах; “Українська народна вишивка” (1996)⁵³ Т.Кари-Васильєвої, А.Заволокіної – особливості традиційної вишивки, її місцеві характеристики різних областей, головні техніки шиття; “Мистецтво української вишивки: Техніка і технологія” (1996)⁵⁴ О.Кулинич-Стахурської – науково-дослідницьку роботу з відновлення давно забутих швів української народної вишивки на основі музейних класичних зразків і підтвердженні народних майстрів різних регіонів України; “Технологія вишивки” (1997)⁵⁵ В.Радкевич, Г.Пашенко – розмаїття технік української вишивки та їх класифікацію; “Гуцульські вишивки Карпат. Мистецтво орнаменту” (1999)⁵⁶ І.Свійонтек – локальні відмінності гуцульської вишивки, її кольорову гаму й орнаментальні мотиви; “Українська вишивка” (2002)⁵⁷ Т.Кари-Васильєвої й А.Чорноморець – історію самобутньої української вишивки від Х до ХХ ст., її локальні особливості та відміни, основні техніки, колористику й взори; “Вишивка рідного краю” (2004)⁵⁸ О.Возниці – притаманні техніки, колорит і орнаментику вишивки Ходорівщини; “Орнаменти у вишивці та ткацтві Волині” (2004)⁵⁹ В.Винничука – походження, витоки, проблеми збереження й реставрації забутих технік вишивання та взори польсько-волинської зони; “Гуцульські вишивки” (2005)⁶⁰ М.Шандро – історичні й етнографічні ознаки вишивки гуцулів; “Народне мистецтво України на межі тисячоліть” (2007)⁶¹ Л.Орел, Л.Стогній – трансформацію мистецтва вишивки, її технік та орнаментів у сучасному періоді; “Історія української вишивки. З англ. перекладом. Nestory

of Ukrainian embroideri” (2008)⁶² Т.Кари-Васильської – зародження й еволюцію мистецтва вишивки, її загальнонаціональні, регіональні та локальні риси і відмінності; “Українська вишивка” (2009)⁶³ С.Нечипоренко – особливості технік, кольорової гами й орнаментальних мотивів вишивки українців різноманітних етнографічних регіонів.

Інші сучасні наукові дослідження містять інформацію, що стосується семантики архаїчних символів і сюжетів орнаментів народної вишивки України, в тому числі Поділля, та їх філософські, художні, міфологічно-релігійні, побутові сутність і значення. Найцікавішими та найбільш ґрунтовними серед низки робіт є: П.Гриценка “Ареальне варіювання лексики” (1990)⁶⁴, М.Селівачова “Лексикон української орнаментики (іконографія, номінація, стилістика, типологія)” (2005)⁶⁵, І.Нечуй-Левицького “Світлогляд українського народу. Ескіз української міфології” (1992)⁶⁶, А.Голана “Миф и символ” (1994)⁶⁷, А.Кульчицької “Орнамент трипільської культури: українська вишивка ХХ ст.” (1995)⁶⁸, “Словник символів” (1997) під редакцією О.І.Потапенка, М.К.Дмитренка, В.В.Куйбіди і його перевидання “Словник символів культури України” (2005)⁶⁹, В.Манько “Українська народна писанка” (2001)⁷⁰, М.Чумарної “Код української вишивки” (2009)⁷¹ та “Вишивання долі: символіка і техніки шитва” (2009)⁷². У названих працях проводяться цікаві паралелі із символічними системами інших народів планети, показано функціонування українських символів у язичництві, християнстві, фольклорі, творах художньої літератури тощо.

Певна інформація про народну ношу українців Поділля подається у навчальних посібниках: “Культура і побут населення України” (1993)⁷³ В.Наулка, Л.Артюх, В.Горленка, “Українське традиційне жіноче вбрання Київщини. Кінець ХІХ – поч. ХХ ст.” (1994)⁷⁴ О.Косміної, “Народознавство Поділля. Хрестоматія” (1995)⁷⁵ В.Струмаського, “Етнографія України” (2004)⁷⁶ С.Макарчука, “Костом в Україні від епохи Київської Русі до ХХІ ст.” (2004)⁷⁷ Н.Камінської та С.Нікулєнка, “Українське народознавство” (2006)⁷⁸ С.Павлюка й “Українське народознавство” (2006)⁷⁹ Г.Лозко.

Матеріали про подільську народну вишивку і особливості її орнаментики в загальному висвітлені й у навчальних посібниках: “Декоративно-прикладне мистецтво” (1993)⁸⁰ Є.Антоновича, Р.Захарчук-Чугай і М.Станкевича, “Мова та грамастика українського орнаменту” (2003)⁸¹ А.Гурської, “Українське народне вишивання” (2006)⁸² К.Сусак і Н.Стеф’юк.

Пошуку відомостей про традиційний стрій подолян допомагають наступні довідники: “Вінниччина музейна” під редакцією К.Висоцької (2008)⁸³ та “По музеях навчально-виховних закладів Хмельницької області” під редакцією С.Шенькарука (2009)⁸⁴.

Проблема дослідження подільської народної одіжі у контексті українського традиційного вбрання частково розкрита і в закордонних виданнях. Так у Канаді та США побачила світ ґрунтовна колективна робота “Український народний одяг” (1992)⁸⁵. Праця крім оцінки ансамблевих комплексів одіжі усіх етнографічних регіонів України, в тому числі Західного, Наддністрянського й Східного

Поділля містить аналіз історіографії окресленої проблеми та словник вживаних термінів. Історичний розвиток народної вишивки українців очима австралійської діаспори поданий у вартісному дослідженні “Українські вишивки” (1990)⁸⁶ М.Куценко.

За роки незалежності побачив світ цілий ряд альбомів і комплектів листівок, у яких на фоні загальної характеристики традиційного строю й вишивки етнографічних регіонів України розглядаються їх декоративно-технічні прикмети, зокрема: “Українські народні типажі в малонках І.Гончара” (випуск 1 – 1990, випуск 2 – 1991)⁸⁷; “Знаки 155 стародавніх українських вишивок” (1992)⁸⁸, упорядник Т.Островська; “Українська вишивка: Альбом” (1993) та “Українська сорочка: Альбом” (1994)⁸⁹ Т.Кари-Васильєвої; “Вінницький обласний краєзнавчий музей. Етнографічна колекція” (2003)⁹⁰; “Поетика волинського вбрання. Науково-художня реконструкція” (2005)⁹¹ Н.Гатальської та Г.Вашків; “Українська вишивка: Орнаменти, шрифти, тематичні композиції” (2005)⁹² Г.Кисіля; “Український костюм, народний та сучасний” (2006)⁹³ В.Миронова й А.Перепелиці; “Україна й українці: історико-етнографічний мистецький альбом Івана Гончара” (2006)⁹⁴; “Українське народне вбрання. Альбом” (2006) та “Традиційне вбрання українців” (2008)⁹⁵ О.Косміної; “Українська вишивка : Альбом” (2008)⁹⁶ Р.Захарчук-Чугай; “Українське народне вбрання” (2009)⁹⁷ З.Васіної; “Запрошення на весілля. Invitation to a Wedding” (2010)⁹⁸ Л.Волинець. Локальні особливості й відміни народної ноші українців Борщівщини (Західне Поділля) розкриті в альбомі–каталозі музейних фондів Борщівського краєзнавчого музею “Борщівщина. Народне мистецтво, побут та звичаї” (1994)⁹⁹. Фотоальбом Т.Стан “Майстри декоративно-прикладного мистецтва Хмельниччини” (2006)¹⁰⁰ і довідник “Народні майстри Вінниччини” (укладачі: Т.Цвігун, Н.Сентемон, Т.Гец) (2009)¹⁰¹ сприяють вивченню та аналізу змін у подільському національному костюмі, які відбулися протягом 20-их рр. ХХ – на початку ХХІ ст. Сучасним провідникам етномоди присвячене видання “Ганна Вінтоняк: Альбом” (упорядник О.І.Никорак, 2011)¹⁰². Альбом убрання подолян О.Лихогляд “На подіум історія виходить” (2012)¹⁰³ подає екскурс до етнографічних скарбів Хмельницького обласного краєзнавчого музею.

У цілому чисельність віднайдених нами науково-популярних статей та краєзнавчих розвідок, що безпосередньо або дотично стосуються процесів створення й декорування традиційної одіжі українців усіх субрегіонів Поділля складає понад 120 одиниць. Але більша частина з них має швидше описовий, ніж науково-оцінювальний характер.

Отже, історіографічний аналіз питання про народну ношу українців Поділля переконливо засвідчує, що розглядувана тематика розкрита не в повній мірі. Тому наразі не викликає сумнів необхідність і доцільність вивчення поставленої проблеми, її глибокого наукового переосмислення, створення узагальної характеристики розвитку художньо-стильових особливостей традиційного строю подолян та його сучасної інтерпретації. Саме з метою повернення історичній науці надбань українців Буковинського, Західного, Східного та Центрального

ного Поділля у галузі мистецтва виготовлення й оздоблення народного вбрання та поєднання його в самобутні й оригінальні ансамблеві комплекси нами проводиться дисертаційне дослідження.

Примітки

1. Булгакова-Ситник, Л. Подільська народна вишивка: Етногр. аспект / Л. Булгакова-Ситник. [Ред. О. М. Козакевич]. – Л.: Ін-т народознав-та НАН України, 2005. – 328 с.

2. Захарчук-Чугай, Р. Народна вишивка Західної України XIX–XX ст.: (проблеми, традиції): дис. ... д-ра мистецтвознавства / Р. Захарчук-Чугай; НАН України. Ін-т народознавства. – Л., 1995. – 397 с.

3. Кожоляно, Г. Етнографія Буковини. Монографія / Г. Кожоляно. – Чернівці: Золоті литаври, 1999. – 384 с.

4. Українці: Історико-етнографічна монографія у двох книгах. Книга 2. – Опішне: Українське Народознавство, 1999. – 544 с.

5. Стельмашук, Г. Давнє вбрання на Волині: Етнографічно-мистецтвознавче дослідження. Монографія / Г. Стельмашук. – Луцьк: Волинська обл. друкарня, 2006. – 280 с.

6. Український *modus vestiendi* – спосіб зодягання / В. Піскун, А. Ціпка, Т.°Шептицька та ін.; Київ. нац. ун-т ім. Т.Шевченка. – К.: ВПЦ “Київський університет”, 2008. – 271 с.

7. Косаківський, В. Етнокультурна характеристика населення містечка Чечельника в історичному розвитку (XIX – початок XXI століття): автореф. дис. ... канд. іст. н. / В. Косаківський; НАН України. Ін-т мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М.Рильського. – К., 2013. – 20 с.

8. Селівачов, М. Українська народна орнаментика XIX–XX ст.: автореф. дис. ... д-ра мистецтвознав. / М. Селівачов; НАН України. Ін-т мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М.Рильського. – К., 1996. – 44 с.

9. Гаврилюк, Е. Рослинна символіка в контексті української календарної обрядовості: проблема семантико-функціонального аспекту: дис. ... канд. філол. н. / Е.°Гаврилюк; Львівський держ. ун-т ім. І.Франка. – Л., 1999. – 188 с.

10. Малина, В. Народне мистецтво півдня України. Кінець XIX – поч. XX ст.: На матеріалах Миколаївської, Одеської, Херсонської областей: дис. ... канд. мистецтвознав. / В. Малина; Львівська академія мистецтв. – Л., 1999. – 174 с.

11. Пономар, Л. Народний одяг Західноукраїнського Полісся кінця XIX – початку XX століття: автореф. дис. ... канд. іст. н. / Л. Пономар; НАН України. Ін-т мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Рильського. – К., 2000. – 16 с.

12. Шевченко, І. Колір як естетичний феномен: дис. ... канд. філософ. н. / І.°Шевченко; Київ. нац. техн.-й ун-т будів-ва і архітек-ри. – К., 2000. – 162 с.

13. Нікішенко, Ю. Орнамент як джерело дослідження етнічної культури України (на матеріалах XIX – початку XX ст.): дис. ... канд. іст. н. / Ю. Нікішенко; Національний ун-т “Києво-Могилянська академія”. – К., 2004. – 206 с.

14. Мельничук, Л. Гончарство Поділля в системі етнокультури українців (друга половина XIX – XX ст.): автореф. дис. ... д-ра іст. н. / Л. Мельничук; Київський нац. ун-т ім. Т.Шевченка. – К., 2004. – 32 с.

15. Батирева, І. Традиційна культура Поділля у дослідженнях другої половини ХІХ – початку ХХ ст.: автореф. дис. ... канд. іст. н. / І. Батирева; Київський нац. ун-т ім. Т.Шевченка. – К., 2006. – 20 с.

16. Дяків, О. Художні особливості декоративного мистецтва Західного Поділля ХІХ–ХХ ст. (Історія, типологія, стилістичні відміни): автореф. дис. ... канд. мистецтвознав. / О. Дяків; Львів. нац. акад. мистецтв. – Л., 2007. – 18 с.

17. Пономарьов, А. До проблеми регіональних історико-етнографічних досліджень / А. Пономарьов // Поділля. [Під ред. Артюх Л. Ф., Балушка В. Г., Болтарович З. Є. та ін.]. – К.: Вид. НКЦ “Доля”, 1994. – С. 5-13; Ніколаєва, Т. Історичні передумови формування традиційного одягу Поділля / Т. Ніколаєва // Там само. – С. 258-275; Кара-Васильєва, Т. Художні особливості вишивки / Т. Кара-Васильєва // Там само. – С. 404-413; Селівачов, М. Орнаментика / М. Селівачов // Там само. – С. 465-484; Щербій, Г. Сучасний одяг: проблеми використання традицій / Г. Щербій // Там само. – С. 276-282; Горинь, Г. Художня обробка шкіри / Г. Горинь // Там само. – С. 430-434; Боряк, О. Ткацтво / О. Боряк // Там само. – С. 484-497.

18. Вишивка Східного Поділля: Альбом / [П 77 Автори: Є. М. Причепій, Т. І. Причепій, керівник проєкту: Л. П. Лихач]. – К.: Родовід, 2007. – 344 с.; Причепій, Є. Вишивка Східного Поділля / Є. Причепій, Т. Причепій. [Відп. за вип.: Л. Лихач]. – К.: Родовід-Оранта, 2009. – 108 с.

19. Воропай, О. Звичаї нашого народу: Етнографічний нарис / О. Воропай. [Перевидання 1966 р. (Мюнхен)]. – К.: Оберіг, 1993. – 592 с.

20. Ніколаєва, Т. Різновиди традиційного одягу / Т. Ніколаєва // Українська минувшина: Ілюстрований етнографічний довідник. [Ред. А. П. Пономарьов, Л. Ф. Фартух, Т. В. Косміна та ін.]. – К.: Либідь, 1993. – С. 110-132.

21. Щербій, Г. Символіка народного костюма / Г. Щербій // Українська минувшина: Ілюстрований етнографічний довідник. [Ред. А. П. Пономарьов, Л. Ф. Фартух, Т. В. Косміна та ін.]. – К.: Либідь, 1993. – С. 133-138.

22. Кожолянко, Я. Буковинський традиційний одяг / Я. Кожолянко. – Чернівці; Саскатун, 1994. – 262 с.

23. Костишена, М. Український народний костюм Північної Буковини. Традиції і сучасність / М. Костишена. – Чернівці: Рута, 1996. – 190 с.

24. Ніколаєва, Т. Історія українського костюма / Т. Ніколаєва. [Л. З. Васіної, Л. °Міненко, Т. Ніколаєвої, О. Слінчак, М. Старовойт]. – К.: Либідь, 1996. – 176 с.

25. Ніколаєва, Т. Український костюм. Надія на ренесанс / Т. Ніколаєва. – К.: Дніпро, 2005. – 320 с.

26. Матейко, К. Український народний одяг: Етнографічний словник / К. Матейко. – К.: Наукова думка, 1996. – 112 с.

27. Білан, М. Українській стрій / М. Білан, Г. Стельмашук. – Л.: Фенікс, 2000. – 328 с.

28. Васіна, З. О. Український літопис вбрання: [Книга-альбом]. Т. 1. 11000 років до н. е. – ХІІІ ст. н. е.: Наук.-худож. реконструкції. Текстівки, рез. англ., рос. / З. О. Васіна. — К.: Мистецтво, 2003. – 448 с.

29. Васіна, З. О. Український літопис вбрання: [Книга-альбом]. Т. 2. ХІІІ – початок ХХ ст.: Наук.-худож. реконструкції. Текстівки, рез. англ., рос. / З. О. Васіна. – К.: Мистецтво, 2006. – 448 с.

30. Карпинець, І. Кептарі українських Карпат / І. Карпинець. – Л.: Панорама, 2003. – 55 с.
31. Лыганова, Л. А. Сорочка-вышиванка конец XX – начало XX вв. / Л. А. Лыганова. – Донецк: ДОКМ, 2003. – 76 с.
32. Никорак, О. Українська народна тканина XIX–XX ст. Типологія, локалізація, художні особливості. Ч. 1. Інтер'єрні тканини (за матеріалами західних областей України) / О. Никорак. – Л., 2004. – 583 с.
33. Україна й українці. Галичина. Буковина. За репродукціями І. Гончара / І. Гончар. – К.: УЦНК “Музей Івана Гончара”, ПФ “Оранта”, 2007 – 304 с.
34. Косміна, О. Традиційне вбрання українців / О. Косміна. – К.: Балтія-Друк, 2008. – Т. І. Лісостеп. – 160 с.
35. Косміна, О. Традиційне вбрання українців / О. Косміна. – К.: Балтія-Друк, 2011. – Т. II. Полісся. Карпати. – 160 с.
36. Булгакова-Ситник, Л. Борщівські сорочки з колекції Віри Матковської / Л. Булгакова-Ситник. НАН України. Інститут народознавства. – Л.: Укрпол, 2008. – 255 с.; Жіноча сорочка Борщівсько-Заставнівського Придністров'я. Альбом / [Упор. Л. Булгакова-Ситник, Т. Лозинський]. – Л.: Інститут колекціонерства українських мистецьких пам'яток при НТШ, 2013. – 336 с.
37. Твоя країна – Україна: енциклопедія українського народознавства / [Уклад. Н. Д. Кусайкіна]. – Х.: Школа, 2009. – 496 с.
38. Стельмашук, Г. Г. Українське народне вбрання / Г. Г. Стельмашук. – Л.: Апріорі, 2013. – 256 с.
39. Назви одягу та взуття Правобережного Полісся / [Під ред. проф. Н. В. Никончука]. – Житомир, 1995.
40. Борисенко, В. К. Традиції і життєдіяльність етносу. На матеріалах святково-обрядової культури українців / В. К. Борисенко. – К., 2000. – 191 с.
41. Спадщина: Історико-краєзнавчий український календар на 2004 рік / [Автор-упорядник В. М. Мельниченко; під ред. В. І. Гука; художник М. О. Кокора]. – Черкаси: Монограф, К.: Новий друк, 2003. – 384 с. – (Серія : “Календар–XXI”).
42. Стельмашук, Г. Традиційні головні убори українців / Г. Стельмашук; НАН України. Інститут народознавства. – К.: Наукова думка, 1993. – 240 с.; Ї ж. Українські народні головні убори / Г. Стельмашук. – Л.: Апріорі, 2013. – 276 с.
43. Федорчук, О. Українські народні прикраси з бісеру / О. Федорчук. – Л.: Свічадо, 2007. – 119 с.
44. Врочинська, Г. Українські народні жіночі прикраси XIX – поч. XX ст. / Г. Врочинська. – Вид. 2-е, доп. – К.: Родовід, 2008. – 230 с.
45. Самков, О. Українські дукачі / О. Самков. – Черкаси: Задруга, 2013. – 134 с.
46. Подільське традиційне ткацтво: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конф., м. Вінниця, 30 вересня – 1 жовтня 2008 р. / [ред. кол.: Т. О. Цвігун, В. А. Косаківський (наук. ред.), О. І. Назарець]. – Вінниця: Нова книга, 2009. – 152 с.
47. Шевченко, Є. Українська народна тканина. Словник / Є. Шевченко. – К.: Артанія, 1999. – 410 с.
48. Косаківський, В. Ремесла, промисли та народні майстри / В. Косаківський / Одвічна Русава (етнографія та фольклор с. Стіна на Поділлі). [Наук. ред. В. А. Косаківський, відповід. ред. Т. О. Цвігун]. – Вінниця: Вінницький обл. центр народної

творчості, 2003. – С. 39-53; Його ж. Термінологічний словник та словник імен / В. Косаківський // Там само. – С. 119-126; Пономар Л. Традиційний одяг (кінець XIX – середина XX ст.) / Л. Пономар // Там само. – С. 63-80.

49. Косаківський, В. Ремесла, промисли та народні майстри / В. Косаківський // Легенди з-над сивого Бужка: природа, археологія, історія, етнографія та фольклор сіл Митинці, Хотьківці, Вереміївка і Заруддя Красилівського р-ну на Хмельниччині. [Ред. В. А. Косаківський, А. В. Гудзевич, З. С. Гудченко, С. О. Гусев та ін.]. – К.: Майстерня книги, 2010. – С. 209-248; Пономар, Л. Народний одяг / Л. Пономар // Там само. – С. 253-264.

50. Медведчук, Г. Краса подільської народної вишивки / Г. Медведчук. – Хмельницький: Поділля, 1993. – 32 с.

51. Медведчук, Г. Український народний одяг подільських селян XVII – I пол. XX ст. / Г. Медведчук // Берегиня скарбів народних... [Упор. А. М. Трембіцький, О. Г. Погорілець]. – Хмельницький; Меджибіж: ПП Мельник А.А., 2010. – С. 142-158; Медведчук, Г. Використання в сучасному жіночому одязі елементів традиційного вбрання / Г. Медведчук // Берегиня скарбів народних... Вид. 2-е, випр. і доп. У 2-х кн. [Упор. А. М. Трембіцький]. – Хмельницький: ІРД, 2013. – Кн. 1. – С. 448-458.

52. Тищенко, О. Історія декоративно-прикладного мистецтва України (13–18 ст.) / О. Тищенко. – К.: Либідь, 1992. – 192 с.

53. Кара-Васильєва, Т. Українська народна вишивка / Т. Кара-Васильєва, А. Заволокіна. – К.: Либідь, 1996. – 96 с.

54. Кулинич-Стахурська, О. Мистецтво української вишивки: Техніка і технологія / О. Кулинич-Стахурська. – Л.: Місіонер, 1996. – 176 с.

55. Радкевич, В. О. Технологія вишивки / В. О. Радкевич, Г. М. Пащенко. – К.: Вища школа, 1997. – 299 с.

56. Свійонтек, І. Гуцульські вишивки Карпат. Мистецтво орнаменту / І. Свійонтек. – К., 1999. – 267 с.

57. Кара-Васильєва, Т. Українська вишивка / Т. Кара-Васильєва, А. Чорноморець. – К.: Либідь, 2002. – 160 с.

58. Возниця, О. Вишивка рідного краю / О. Возниця. – К., 2004. – 91 с.

59. Винничук, В. Орнаменти у вишивці та ткацтві Волині / В. Винничук. – Луцьк: Надстир'я, 2004. – 157 с.

60. Шандро, М. Гуцульські вишивки / М. Шандро. – Чернівці: Букрек; Клуз-Напока (Румунія: Критеріон, 2005. – 51 с.

61. Орел, Л. Народне мистецтво України на межі тисячоліть / Л. Орел, Л. Стогній. – К.: Автоексперт, 2007. – 359 с.

62. Історія української вишивки / Т. Кара-Васильєва. – К.: Мистецтво, 2008. – 463 с.

63. Нечипоренко, С. Українська вишивка / С. Нечипоренко. – К., 2009. – 100 с.

64. Гриценко, П. Ареальне варіювання лексики / П. Гриценко. – К.: Наук. думка, 1990. – 272 с.

65. Селівачов, М. Лексикон української орнаментики (іконографія, номінація, стилістика, типологія) / М. Селівачов. – К.: Редакція вісника “Ант”; Ніжин: Аспект-Поліграф, 2005. – 400 с.

66. Нечуй-Левицький, І. Світогляд українського народу: Ескіз української міфології / І. Нечуй-Левицький. – К.: Обереги, 1992. – 87 с.

67. Голан, А. Миф и символ / А. Голан. – М.: Руслит, 1994. – 375 с.
68. Кульчицька, А. Я. Орнамент трипільської культури: українська вишивка XX ст. / А. Я. Кульчицька. – Л.: Б. в., 1995. – 71 с.
69. Словник символів / [ред. О. І. Потапенко, М. К. Дмитренко, Г. І. Потапенко, В. В. Куйбіда]. – К.: Народознавство, 1997. – 156 с.; Словник символів культури України / [ред. В. П. Коцур, О. І. Потапенко, М. К. Дмитренко, В. В. Куйбіда]. – 3-е вид. – К.: Міленіум, 2005. – 352 с.
70. Манько, В. Українська народна писанка / В. Манько. – Л.: Монастир Монахів Студитського Уставу, Видавничий відділ “Свічадо”, 2001. – 46 с.
71. Чумарна, М. Код української вишивки / М. Чумарна. – Л.: Апріорі, 2008. – 188 с.
72. Чумарна, М. Вишивання долі: символіка і техніки шитва / М. Чумарна. – Л.: Апріорі, 2009. – 87 с.
73. Культура і побут населення України: навч. посібник / [В. І. Наулко, А. Ф. Артюх, В. Ф. Горленко та ін.]. – 2-е вид., доп. та перероб. – К.: Либідь, 1993. – 288 с.
74. Косміна, О. Українське традиційне жіноче вбрання Київщини. Кінець XIX – поч. XX ст.: Наочний посібник / О. Косміна. – К.: Хрешатик, 1994. – 52 с.
75. Одяг // Народознавство Поділля. Хрестоматія / [Упорядник В. П. Струманський]. – Кам’янець-Подільський, 1995. – С. 170-186.
76. Етнографія України: навч. посібн. / [За ред. проф. С. А. Макаручука]. – Вид. 2-ге, перероб. і доп. – Львів: Світ, 2004. – 520 с.
77. Костюм в Україні від епохи Київської Русі до XXI ст. / Н. Камінська, С.°Нікулєнко. – Х.: Золоті сторінки, 2004. – 207 с.
78. Українське народознавство: навч. посіб. / [За ред. С. П. Павлюка, передмова М. Г. Жулинського]. – 3-тє вид., випр. – К.: Знання, 2006. – 568 с.
79. Лозко, Г. С. Українське народознавство / Г. С. Лозко. – 3-є вид., доповнене та перероблене. – К.: АртЕк, 2006. – 472 с.
80. Антонович, С. Декоративно-прикладне мистецтво / С. Антонович, Р. Захарчук-Чугай, М. Станкевич. – Л.: Світ, 1993. – 272 с.
81. Гурська, А. Мова та грамати́ка українського орнаменту: навч. посіб. для студентів вищ. навч. закл. / А. Гурська. – К.: Альтернатива, 2003. – 144 с.
82. Українське народне вишивання. Техніки, методологія, методика. Навч. посіб. / К. Сусак, Н. Стеф’юк. – К.: Науковий світ, 2006. – 281 с.
83. Вінниччина музейна: Довідник / Вінниц. обл. краєзн. музей; відп. за випуск К. І. Висоцька. – Вінниця, 2008. – 96 с.
84. По музеях навчально-виховних закладів Хмельницької області. Довідник / [Відповідальний за випуск: Шенькарук С. М.]. – Хмельницький: ПП Мельник А. А., 2009. – 228 с.
85. Український народний одяг (укр. і англ. мовами). – Торонто; Філадельфія, 1992. – 311 с.
86. Куценко, М. Українські вишивки / М. Куценко. – Австралія, 1990. – 126 с.
87. Українські народні типажі в малюнках І. Гончара. Комплект. 15 листівок з текстовками укр. та рос. мовами / І. Гончар. – К.: Мистецтво, 1990. – Випуск 1. – 15 с.; Українські народні типажі в малюнках І. Гончара. Комплект. 15 листівок з текстовками укр. та рос. мовами / І. Гончар. – К.: Мистецтво, 1991. – Випуск 2. – 15 с.
88. “Знаки 155 стародавніх українських вишивок” / [Упоряд. та авт. вступ. ст.

Т. О. Островська]. – К.: Соняшник, 1992. – 72 с.

89. Українська вишивка: Альбом / [Авт. тексту та упоряд. Т. Кара-Васильєва]. – К.: Мистецтво, 1993. – 264 с.; Кара-Васильєва, Т. В. Українська сорочка. Альбом / Т. В. Кара-Васильєва. – К.: Томіріс, 1994 – 30 с.

90. Вінницький обласний краєзнавчий музей. Етнографічна колекція (комплект листівок). – Вінниця: Вінницький обласний краєзнавчий музей, 2003. – 9 с.

91. Поетика волинського вбрання. Науково-художня реконструкція / [Реконструкція, упорядкування, текст Наталі Гагальської, художник Галина Івашків]. Комплект. 20 карток з текстами укр., рос. та англ. мовами. – Луцьк: ІНІЦІАЛ, 2005. – 20 с.

92. Кисіль, Г. Українська вишивка: орнаменти, шрифти, тематичні композиції / Г. Кисіль. – Полтава: Дивосвіт, 2005. – Вип. 1. – 42 с.

93. Український костюм, народний та сучасний (комплект открыток з особистої колекції) / [Упор. та автор тексту В. Миронов. Худ. А. Перепелиця]. – К., 2006. – 20 с.

94. Україна й українці: історико-етнографічний мистецький альбом Івана Гончара (вибрані аркуші) / І. Гончар. – К.: УЦНК “Музей Івана Гончара”, ПФ “Оранта”, 2006. – 344 с.

95. Косміна, О. Українське народне вбрання. Альбом / О. Косміна. – К.: Балтія-Друк, 2006. – 64 с.; Традиційне вбрання українців (комплект листівок) / [Упорядник Оксана Косміна, фото Віталія Машкова]. – К.: Балтія-Друк, 2008. – 12 с.

96. Захарчук-Чугай, Р. Українська вишивка: Альбом / Р. Захарчук-Чугай. – Л.: Аверс, 2008. – 72 с.

97. Українське народне вбрання. Комплект. 18 листівок із текстітками укр., англ. та рос. мовами / Автор-художник Зінаїда Васіна. – К.: Мистецтво, 2009. – 18 с.

98. Запрошення на весілля. Invitation to a Wedding / Любов Волинець. – К.: Родовід, 2010. – 224 с.

99. Борщівщина. Народне мистецтво, побут та звичаї. Альбом – каталог музейних фондів Борщівського краєзнавчого музею. – Борщів, 1994. – 54 с.

100. Стан, Т. Майстри декоративно-прикладного мистецтва Хмельниччини. Фотоальбом / Т. Стан. – Хмельницький, 2006. – 60 с.

101. Народні майстри Вінниччини: довідник / [укладачі: Т. О. Цвігун, Н. А. Сен-темон, Т. Г. Гец]. – Вінниця: ДП “Державна картографічна фабрика”, 2009. – 120 с.

102. Ганна Вінтоняк: Альбом / [Авт. і упоряд. О. І. Никорак]. – Л.: Інститут народознавства НАН України, 2011. – 200 с.

103. Лихогляд, О. На подіум історія виходить / О. Лихогляд. – Хмельницький: Видавець ФОП Цюпак, 2012. – 36 с.

Liliya Ivanevich

The Historiography of study The Ukrainians from Podillia traditional attire during The Times of independence of Ukraine

On the basis of analysis the modern state of the historiography of the problem of studying the Ukrainians from Podillia traditional attire of the XIXth – the beginning of the XXth century is shown in the article. The classification, characteristics and scientific valuation of literary sources in the 90's of the XXth – the beginning of the XXIst century which are dedicated to the study of cutting and finishing and wearing

and combination of the components of national costume from Podillia are made. In the particular among the found sources we analyzed first of all the individual and collective monographs and dissertations and historical and ethnographical works, which study the complexes of Ukrainians attire itself in general and Podillia Ukrainians including, and also their individual components, such as shirts, headwear, adornment, upper clothes and so on. Besides, we valuated related and indirect to this theme textbooks, manuals, reference books, dictionaries, encyclopedias and foreign publications. With the aim of the deep historical study and comparative appraisal of all the decoration components the national attire and above all, embroidery as artistic phenomenon, we used theoretical and practical experience of the investigations the deferent spheres of traditional and manners culture the Ukrainians from Podillia, and in particular, the fundamental generalized works and scientific searchings. During the years of independence the world saw the whole of row the albums and set of post cards, in which on the background of general characteristics of the folk attire and embroidery the ethnographic regions from Ukraine, including Podillia, their decoration and technical signs are concidered. Total quantity of the scientific and popular articles and region study searchings which we refound and which are direct or immediate concern the processes of the creation and decoration the traditional attire of Ukrainians from all subregions of Podillia comprises more than 120 digits. However analysis of the mentioned above materials testifies that the observed theme is disclosed not completely, and therefore it demands the deep scientific generalisation and creation of the generalized characteristics of the artistic and stylistic peculiarity of the folk attire Podillia Ukrainians development and its modern interpretation.

Keywords: *traditional attire, folk attire, national costume, attire, clothes, the Ukrainians of Podillia, ethnographic region, subregions, historiography, modern station, monographs, dissertations, historical and ethnographical works, textbooks, manuals, reference books, dictionaries, encyclopedias, foreign publications, albums, a set of post cards, scientific articles, region study searchings, shirts, headwear, adornment, finishing, embroidery.*

Л.А.Иваневич

Историография вопроса о традиционной одежде украинцев Подолья (1990-е гг. – начало XX в.)

В статье раскрывается современное состояние историографии проблемы исследования традиционного убранства украинцев Подолья XIX – начала XX в. Подается классификация, характеристика и научная оценка историографического материала 90-х гг. XX – начала XXI века, посвященного изучению кроя, украшения, ношения и сочетания в целостные комплексы составляющих подольского народного костюма. В частности среди отысканных нами источников проанализированы, прежде всего, индивидуальные и коллективные монографии, диссертации и историко-этнографические работы, в которых исследо-

вано непосредственно комплексы нарядов украинцев в целом и подолян в том числе, а также их отдельные составляющие, а именно, сорочки, головные уборы, украшения, плечевая одежда и тому подобное. Кроме того, подано оценок сродным и косвенным к теме учебникам, пособиям, справочникам, словарям, энциклопедиям и зарубежным изданиям. С целью глубокого исторического изучения и сравнительной оценки всех составляющих декора национальной одежды и, прежде всего, вышивки как художественного явления использовано теоретический и практический опыт исследований разнообразных сфер традиционно-бытовой культуры украинцев Подолья, в частности, фундаментальных обобщающих работ и научных разысканий. За годы независимости увидел мир целый ряд альбомов и комплектов открыток, в которых на фоне общей характеристики народной одежды и вышивки этнографических регионов Украины, в том числе и Подолья, рассматриваются их декоративно-технические приметы. Общее количество отысканных нами научно-популярных статей и краеведческих разысканий, что непосредственно или косвенно касаются процессов создания и украшения традиционного одеяния украинцев всех субрегионов Подолья составляет более 120 единиц. Однако анализ обозначенных выше материалов свидетельствует, что рассматриваемая тема раскрыта не в полной мере, а поэтому требует глубокого научного переосмысления и создания обобщенной характеристики развития художественно-стилистических особенностей народного убранства подолян и его современного интерпретирования.

Ключевые слова: традиционная одежда, народное убранство, национальный костюм, наряд, одеяние, украинцы Подолья, этнографический регион, субрегионы, историография, современное состояние, монографии, диссертации, историко-этнографические работы, учебники, пособия, справочники, словари, энциклопедии, зарубежные издания, альбомы, комплекты открыток, научные статьи, краеведческие разыскания, сорочки, головные уборы, украшения, отделка, вышивка.

Одержано 3 червня 2014 року